

Tupakka ja lapsen oikeudet

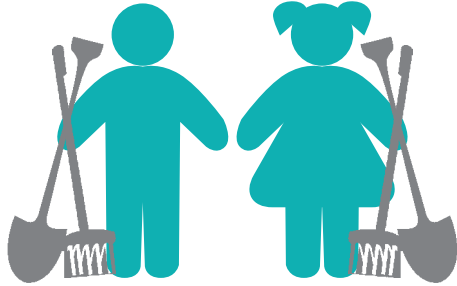

Sisällysluettelo

Johdanto	4
Tupakka	6
1. Tupakan maailmanlaajuiset haittavaikutukset	6
2. Estettävissä oleva epidemia	7
3. Taloudelliset näkökohdat	7
Lapsen oikeuksien sopimus	9
4. Lapsen etu: perusta tupakoinnin torjunnalle	9
5. Lasten terveys.....	11
5.1. Sopimuksen veloitteet terveyden suojelemisesta	12
5.2. Oikeus riittävään elintasoon.....	13
6. Lapset ja tupakkatuotteiden markkinointi	14
6.1 Sopimuksen veloitteet valheelliselta markkinoinnilta suojelemisesta	15
7. Lasten työssäkäynti	17
7.1 Sopimuksen veloitteet työssäkäynnistä	19
8. Johtopäätökset	20
Lähdeluettelo	21

Julkaisu on tiivistelmä
Maailman terveysjärjestön
Tobacco and the Rights of the Child
-raportista (WHO/NMH/TFI/01.3).
WHO ei ole vastuussa julkaisun
käännöksen sisällöstä tai oikeellisuudesta.
Lisäksi siinä on hyödynnetty
kansainvälisen työjärjestö ILO:n raporttia
Global Estimates of Child Labour:
results and trends 2012–2016,
Lapsen oikeuksien sopimuksen tietoja
ja Maailman terveysjärjestön
tupakkasivustoa.

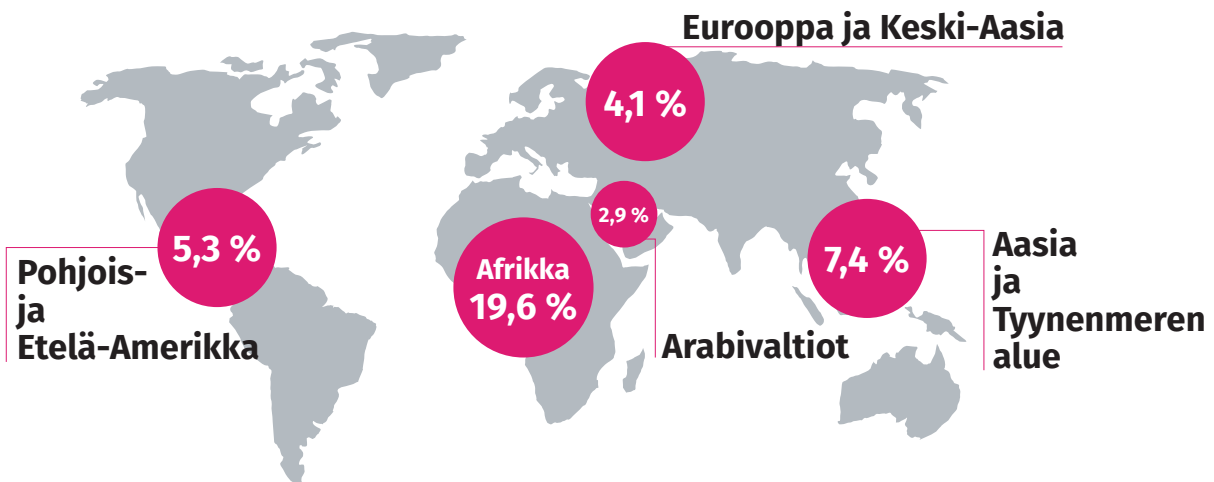
**Vuonna 2016
minä tahansa päivänä
5–17-vuotiaista lapsista³⁵**

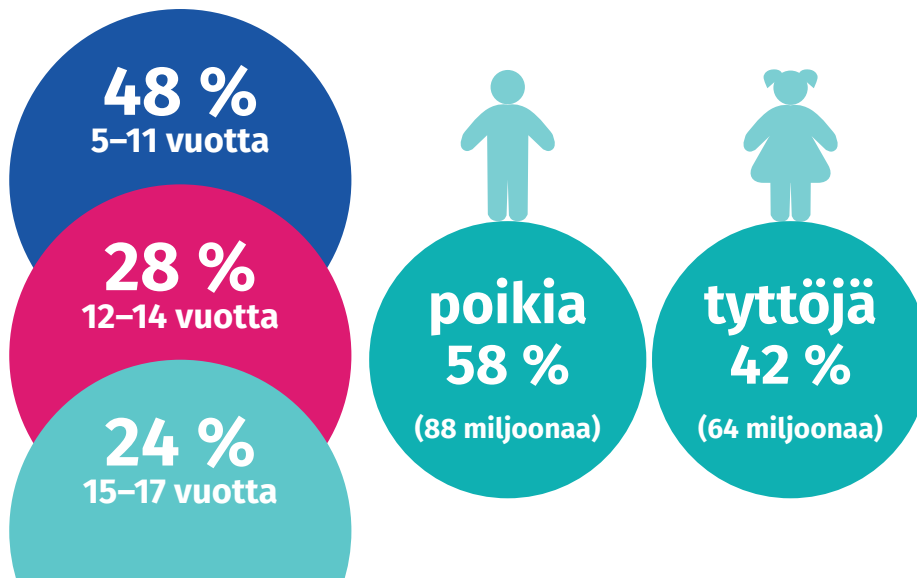
**152
miljoonaa**
oli
lapsityövoimaa

**73
miljoonaa**
työskenteli
vaarallisissa
oloissa

Lapsityövoima eri alueilla

152 miljoonasta lapsityöntekijästä on

152 miljoonasta
lapsityöntekijästä
työskentelee

70,9 %
maanviljelyksessä

11,9 %
teollisuudessa

17,2 %
palveluammateissa

Lähde: ILO. Global estimates of child labour: results and trends 2012-2016. 2017

Johdanto

YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20. marraskuuta 1989, ja se astui voimaan syyskuussa 1990. Sopimuksen voimaantulosta on kulunut 30 vuotta 2.9.2020.

Lapsen oikeuksien sopimus on sitova kansainvälinen sopimus, ja sen ratifioineiden valtioiden oikeudellisenä velvollisuutena on varmistaa, että lapset saavat nauttia kaikista sopimuksen takaamista oikeuksista, mukaan lukien tulla suojatuksi tupakalta. Lapsen oikeuksien komitean tulkinnat sopimuksen artikloista sekä valtioiden käytännöt osoittavat, että tupakka on ihmisoikeuskysymys.

Monet tupakan tulevista uhreista ovat nyt lapsia, sillä tupakan käyttö alkaa yleensä nuoruudessa ja voimakkaan nikotiiniriippuvuuden vuoksi jatkuu läpi aikuisiän. Vaikka tupakkatuotteiden käytöstä aiheutuvista sairauksista ja kuolemista on mittavaa tieteellistä näyttöä, tupakkateollisuus markkinoi yhä tuotteitaan aggressiivisesti uudelle potentiaalisten tupakojien sukupolvelle. Tupakkayritykset tarvitsevat uusia kuluttajia kuolleiden ja tupakoinnin lopettaneiden tilalle, ja niitä on saatava lapsista ja nuorista, koska vain harva aloittaa tupakoinnin aikuisiässä.

Maailman terveysjärjestö arvioi, että melkein puolet maailman lapsista hengittää tupakansavun saastuttamaa ilmaa, etenkin kotona. Ympäristön tupakansavulle altistumiselle ei ole turvallista tasoa, sillä jo vähäiseen altistumiseen liittyy haitallisia terveysvaikutuksia.

Koska tupakan käyttö ja tupakansavulle altistuminen voivat aiheuttaa paljon haittaa lapsille, valtioilla on velvollisuus toteuttaa kaikki tarvittavat lainsäädäntö- ja sääntelytoimet lasten suojelemiseksi tupakalta ja sen varmistamiseksi, että lasten etu on ensisijainen tupakkateollisuuden etuun nähden. Kattavan tupakka-sääntelyn toteuttaminen ei ole ainoastaan hallitusten lainsäädäntövallan piirissä käsiteltävä asia, vaan Lapsen oikeuksien sopimuksen mukainen sitova velvoite.

Tupakka aiheuttaa huomattavia suoria ja epäsuoria kustannuksia niin kotitalouksille kuin valtioillekin. Kun perheet käyttävät rahaa tupakkaan, sitä ei riitä ruokaan, vaatteisiin ja koulutukseen, mikä puolestaan vaarantaa lapsen oikeuden riittävään elintasoon. Kun lapsi ei saa lapsen oikeuksien takaamaa normaalia elintasoa, eivät henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytyksetkään toteudu täysimääräisesti.

Maailmanlaajuisesti tupakkayhtiöt kuluttavat miljardeja dollareita vuodessa tappavan tuotteensa mainontaan ja käyttävät tarkoituksellisesti harhaanjohtavia viestejä, jotka muokkaavat lasten asenteita. Jatkuvalle suoralle ja epäsuoralle mainonnalle tupakkatuotteiden käyttö yhdistetään erittäin vetoaviin mielikuviin.

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa valtioita varmistamaan, että lapsilla on mahdollisuus saada tietoa monenlaisista lähteistä. Artiklan 17 mukaan ”Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen

sosiaalisen, henkisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen.”

Lapsille tulee antaa tietoa tupakasta ja tupakkateollisuudesta. Tähän kuuluu tieto tupakan käytön välittömistä ja pitkän ajan vaikutuksista, tupakkatuotteiden riippuvuutta aiheutuvista ominaisuuksista, nuorista tupakkayritysten kohderyhmänä sekä tupakkamainonnan harhaanjohtavuudesta. Sopimus velvoittaa valtioita antamaan lapsille täsmällistä ja objektiivista tietoa. Se velvoittaa myös varmistamaan, että mediaa kannustetaan levittämään lapselle hyödyllistä tietoa sekä materiaalia ja velvoittaa suojelemaan lapsia haitallisilta vääriä tiedoilta rajoittamalla kattavasti tupakkamainontaa.

Lapsityöntekijöiden palkkaaminen tupakkateollisuuden rikkoo oikeutta tulla suojeleksi vaaralliselta työltä ja haittaa lasten mahdollisuutta saada koulutusta. Tupakkateollisuudessa työskentelevien lasten oikeudet terveyteen sekä fyysiseen ja sosiaaliseen kehitykseen, kuten koulutukseen, vaarantuvat nikotiinimyrkytyksen, erittäin vaarallisille maatalouskemikaaleille altistumisen sekä ajoittain epäoikeudenmukaisten ja vaarallisten työolojen vuoksi.

Mittava näyttö tupakan aiheuttamista haitoista sekä tupakkayhtiöiden jatkuvat pyrkimykset houkuttaa nuoria elinikäiseen riippuvuuteen edellyttävät kattavia, monitasoisia strategioita, mukaan lukien tehokkaat julkiset toimenpiteet. Ilman tällaisia toimenpiteitä erityisesti perusterveyteen ja hyvinvointiin sekä lapsityöltä suojelemista koskevia lasten oikeuksia rikotaan jatkossakin. Tämän takia valtioiden on yksin ja yhdessä noudatettava sopimuksen mukaisia velvoitteitaan ja suojeltava lapsia tupakalta.

Tupakka

1. Tupakan maailmanlaajuiset haittavaikutukset

Maailman terveysjärjestön mukaan yli kahdeksan miljoonaa ihmistä kuolee vuosittain ennenaikaisesti tupakkaan liittyviin sairauksiin. Kuolemantapauksista yli seitsemän miljoonaa aiheutuu itse tupakoinnista ja noin 1,2 miljoonaa tupakoimattomien altistumisesta ympäristön tupakansavulle.

Noin 80 prosenttia maailman 1,1 miljardista tupakkoijasta asuu pieni- tai keskitaloisissa maissa, joissa tupakkaan liittyvät sairaudet ja kuolemat aiheuttavat raskaimman taakan. Tupakkatuotteiden käyttö myötävaikuttaa köyhyyteen, koska kotitalousmenot kohdistuvat tupakan ostamiseen perustarpeiden, kuten ruoan, sijaan. Menojen jakautumista on vaikea muuttaa, koska käyttö aiheuttaa voimakkaan riippuvuuden.

Tällä vuosisadalla tupakka tappaa miljardi (1 000 000 000) ihmistä, jos emme tee mitään. Tupakka on maailman johtava ehkäistävissä oleva syytekijä muun muassa

syöpään, sydänsairauksiin, aivohalvauksiin, kroonisiin keuhkosairauksiin ja muihin tarttumattomiin tauteihin.

Monet tupakan tulevista uhreista ovat nyt lapsia. Tupakkatuotteiden käyttö alkaa yleensä nuoruudessa ja jatkuu läpi aikuisiän, sillä nikotiiniriippuvuus aiheuttaa pakonomaisen käytön. Vaikka tupakkatuotteiden käytöstä johtuvista sairauksista ja kuolemista on mittavasti tieteellistä näyttöä, tupakkayritykset jatkavat aggressiivisesti tuotteidensa markkinointia uusille sukupolville.

Monissa maissa tupakan käyttö lisääntyy nuorten keskuudessa samalla, kun tupakoinnin aloitusikä laskee. Yhdysvalloissa lähes 90 prosenttia säännöllisistä tupakkoijista aloittaa ennen 18 vuoden ikää.¹ Jos nuoret eivät aloita tupakkatuotteiden käyttöä ennen 20 vuoden ikää, on epätodennäköistä, että he aloittaisivat aikuisina. Tämän vuoksi nuorten tupakoinnin aloittamisen ehkäiseminen on tärkeää.

Vuonna 2005 Suomi vahvisti tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön (WHO) puitesopimuksen.² Sopimuksen tarkoituksena on ”suojella väestöä ja tulevia sukupolvia tupakan kulutuksesta aiheutuvilta tuhoisilta terveydellisiltä, sosiaalisilta, ympäristöllisiltä ja taloudellisilta seurauksilta”. Sopimuksen johdannossa todetaan, että valtioiden tulisi antaa kansanterveyden suojelulle etusija ja että tupakoinnin leviäminen on maailmanlaajuinen ongelma, josta aiheutuu vakavia kansanterveydellisiä seurauksia.

Puitesopimuksen mukaan tupakkatuotteet ovat pitkälle kehitettyjä tuotteita, jotka aiheuttavat ja ylläpitävät riippuvuutta. Niiden ainesosat ja palamistuotteet ovat farmakologisesti aktiivisia, myrkyllisiä, syöpävaarallisia ja perimän muutoksia aiheuttavia.

Tupakka on siis ainutlaatuisen vaarallinen tuote eikä sitä tulisi pitää normaalina kulutushyödykkeenä. Se on ainoa laillinen ja laajalti käytetty aine, joka aiheuttaa äärimmäisen voimakasta riippuvuutta ja joka tappaa yli puolet kaikista säännöllisistä käyttäjistä.³ Hallitukset ovat asettaneet tiukkoja rajoituksia monille kansanterveydelle vaarallisiksi tai haitallisiksi katsottujen tuotteiden ja palveluiden valmistukselle, myynnille, mainonnalle ja käytölle. Tupakka ei saisi olla poikkeus.

2. Estettävissä oleva epidemia

Muista sairauksista poiketen tupakkaepidemia on ihmisen tietoisien toiminnan tulos. Eri puolilla maail-

maa tupakkayhtiöt markkinoivat ja myyvät edelleen tuotetta, jonka ne tietävät olevan ihmisen terveydelle haitallinen. Yhdysvalloissa paljastuneet tupakkayritysten sisäiset asiakirjat osoittavat, että tupakkayritykset ovat tienneet tupakan haitallista vaikutuksista vuosikymmenten ajan, mutta markkinoivat niitä haitattomina. Samanaikaisesti tupakkayhtiöiden johtajat kertoivat valalla vannaen, ettei nikotiini aiheuta riippuvuutta eikä tupakointi ennenaikaisia kuolemia.⁴

Vaikka tupakkayhtiöt huomasivat tutkimuksissaan, että tupakointi aiheuttaa syöpää, nikotiini aiheuttaa riippuvuutta ja ympäristön tupakansavu on haitallista, tupakkayritykset salasivat tulokset. Sen sijaan ne järjestivät ja edelleen järjestävät PR-kampanjoita varmistukseksi, että uusi käyttäjäsukupolvi tulee riippuvaiseksi niiden tuotteista.

Eri maissa tupakkayritykset ovat käyttäneet merkittävää taloudellista ja poliittista valtaansa estääkseen tai vesittääkseen lainsäädännön, joka on suunniteltu suojelemaan lapsia tupakkatuotteilta.

3. Taloudelliset näkökohdat

Monet hallitukset ovat olleet haluttomia toteuttamaan laajoja tupakoinnin torjuntaohjelmia taloudellisten haittojen pelossa. Maailmanpankin tutkimukset ovat kuitenkin osoittaneet, että tupakan tuotannon ja valmistamisen taloudellisia hyötyjä on liioiteltu valtavasti, verrattuna esimerkiksi tupakan käytöstä aiheutuviin taloudellisiin rasitteisiin.

Tupakkatuotteiden käyttö aiheuttaa valtioille suuria taloudellisia kustannuksia. Tupakointi liittyy köyhyyteen, koska se osaltaan johtaa tulojen ja tuottavuuden menetykseen, sairastuvuuteen ja kuolemaan. Tupakan viljelijöillä, erityisesti kehittyvien alueiden pientilallisilla, on usein todettu olevan vaikeuksia saada elantonsa kasvattamalla työlästä ja suurta panostusta edellyttävää satoa.⁵ Globaalin tupakkakaupan taloudellista taakkaa koskevassa tutkimuksessa, jossa huomioitiin sairastuvuuden ja kuolleisuuden kustannukset sekä tupakoinnin epäsuorat kustannukset, arvioitiin, että tupakan käyttö johtaa vuosittain globaalisti 200 miljardin Yhdysvaltain dollarin nettotappioon.⁶

Tupakoinnin ehkäiseminen on sitä vastoin kaikkein kustannustehokkaimpia terveystoimia. Valtiot voivat suojella sekä kansantalouttaan että kansalaistensa terveyttä ottamalla käyttöön Maailman terveysjärjestön, Maailmanpankin ja muiden tahojen kannattamia laajoja tupakoinnin torjuntatoimia. Esimerkiksi kehittyvässä valtiossa, jonka bruttokansantuote on 2 000 dollaria asukasta kohti, tehokkaat tupakoinnin ehkäisytoimet maksavat 20–40 dollaria jokaista saavutettua elinvuotta kohti. Sen sijaan keuhkosityövän lääkinällinen hoito, jolla pystytään pidentämään elä-

mää vain noin kymmenellä prosentilla sairastuneista, maksaa 18 000 dollaria saavutettua elinvuotta kohti.⁸

Kehittyvien maiden ei tarvitse valita lastensa terveyden ja taloutensa välillä. Pitkän ajan kuluessa tupakan käytön aiheuttamat taloudelliset ja sosiaaliset kustannukset ylittävät sen torjunnan välittömät poliittiset ja taloudelliset kustannukset.

Aiheutuvia kustannuksia^{5;7} ovat muun muassa

- terveydenhuollon lisäkustannukset, jotka aiheutuvat sairastumisesta tupakkatuotteiden käytön / ympäristön tupakansavulle altistumisen vuoksi
- ulkomaanvaluutan menetys tupakan tuonnin ja siihen liittyvän laitteiston maahantuonnin takia
- tuottavuuden menetys tupakkaan liittyvien sairauksien takia
- metsien raivaaminen tupakan kasvattamisen ja kuivaamisen vuoksi.

Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

(Lapsen oikeuksien sopimus, Artikla 3)

Lapsen oikeuksien sopimus

4. Lapsen etu: perusta tupakoinnin torjunnalle

Lapsen oikeuksien sopimus on poikkeuksellinen asiakirja. Se velvoittaa valtiot tiedottamaan lasten oikeuksista lapsille ja aikuisille. Lisäksi se on ainoa ihmisoikeussopimus, joka velvoittaa ja oikeuttaa muita YK:n toimielimiä arvioimaan ja edistämään sopimuksen täytäntöönpanoa.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20. marraskuuta 1989, ja se astui voimaan 2. syyskuuta 1990. Maailman kaikki valtiot, Yhdysvaltoja lukuun ottamatta, ovat vahvistaneet sopimuksen.⁹ Tämä lähes yleismaailmallinen ratifiointi on osoitus lasten suojeluun ja voimaannuttamiseen liittyvästä suuresta kansainvälisestä yksimielisyydestä.

Sopimus ei ole pelkkä valtioiden tekemä poliittinen linjaus tai linjaus lasten oikeuksista, vaan se on oikeudellisesti sitova ja velvoittava kansainvälinen sopimus. Ratifioimalla sopimuksen valtiot lupautuvat varmistamaan, että lapset voivat nauttia kaikkia sopimuksessa taattuja oikeuksia.

Sopimuksessa on uusi lähestymistapa ihmisoikeuksiin. Sopimuksessa tunnustetaan oikeuksien ja vapauksien moninaisuus ja päällekkäisyydet. Samassa asiakirjassa on kansalais- ja poliittisia oikeuksia, taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia. Tämän kokonaisvaltaisen sopimuksen mukaan kaikki oikeudet ovat tarpeellisia lapsen täysipainoisen ja harmonisen kehityksen kannalta. Sopimuksessa todetaan myös, että lapsen kykyjen jatkuva kehittyminen on otettava huomioon, jotta lapsi saa kehitystasonsa mukaista ohjausta ja neuvontaa oikeuksiensa käyttämiseen.

Sopimuksessa on neljä yleistä periaatetta:

- Syrjimättömyys (Artikla 2)
- Lapsen edun huomioiminen (Artikla 3)
- Oikeus elämään ja kehittymiseen (Artikla 6)
- Lapsen näkemysten kunnioittaminen (Artikla 12)

Sopimuksen 3. artiklassa todetaan, että kaikissa lapseen vaikuttavissa päätöksissä on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Kun tehdään lakeja, politiikkatoimia, budjetteja tai oikeuden päätöksiä, lapsen edun on oltava johtava periaate. Sopimuksen artiklassa 18 tarkennetaan, ettei periaate lapsen edusta rajoitu vain julkiseen toimintaan, vaan koskee myös lastensuojelulaitosten ja -palvelujen sekä vanhempien tekemiä lapsiin vaikuttavia päätöksiä. Edelleen 4. artikla edellyttää valtioiden tekevän kaikki asianmukaiset lainsäädännölliset, hallinnolliset ja muut toimenpiteet lasten oikeuksien toteutumiseksi. Sopimuksen toteuttaminen merkitsee, että valtioiden on varmistettava riittävät edellytykset lapsen oikeuksien aidolle toteutumiselle ja pidättäydyttävä sellaisista toimenpiteistä, jotka voivat estää näiden oikeuksien käyttämisen.

Vaikka Lapsen oikeuksien sopimuksessa ei todeta mitään suoraan oikeudesta suojautua tupakan haitoilta, Lapsen oikeuksien komitean tulkinnat sopimuksesta sekä valtioiden käytännöt osoittavat, että tupakka on ihmisoikeuskysymys. Komitea on selkeästi todennut tupakan käytön kuuluvan sopimuksen piiriin. Komitean laatimien raportointiohjeiden mukaan valtioita ”pyydetään antamaan tiedot lainsäädännöllisistä

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa sen ratifioineita maita (”sopimusvaltioita”) raportoimaan säännöllisesti siitä, miten ne toteuttavat sopimuksen periaatteita ja ehtoja. Raportit toimitetaan tarkistettavaksi kymmenestä riippumattomasta asiantuntijasta koostuvalle Lapsen oikeuksien komitealle, johon sopimusvaltiot valitsevat jäsenet neljäksi vuodeksi.

ja muista toimenpiteistä, joita on tehty ehkäisemään lasten alkoholin, tupakan ja muiden mahdollisesti terveydelle vahingollisten aineiden käyttöä” - - - ”ja tällaisten toimenpiteiden mahdollisesta tehokkuusarviosta sekä asiaankuuluvat tiedot näiden aineiden käytöstä lasten keskuudessa.”¹⁰

Artikla 3 antaa ehkä vahvimman perustan laajojen tupakoinnin torjuntaohjelmien toteuttamiselle. Koska tupakan käytöstä ja sille altistumisesta on runsaasti potentiaalista haittaa lapsille, valtioiden velvollisuus on toteuttaa kaikki tarvittavat lainsäädäntö- ja sääntelytoimet lasten suojelemiseksi. Lisäksi valtioiden tulee varmistaa, että lasten etu asetetaan tupakkateollisuuden edun edelle. Koska tupakan käytön haittavaikutuksista on runsaasti tieteellistä näyttöä. Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa kattavan tupakansääntelyn toteuttamiseen.

Maailman terveysjärjestö arvioi, että noin puolet maailman lapsista altistuu tupakansavulle yleisissä paikoissa ja 65 000 heistä kuolee vuosittain passiivisesta tupakoinnista aiheutuviin sairauksiin.³

5. Lasten terveys

Aikuisten tupakointi vaikuttaa lapsen terveyteen kolmella keskeisellä tavalla: sikiöaikana äidin tupakoinnin kautta, ympäristön tupakansavun kautta ja tupakoivien vanhempien antaman roolimallin kautta.

Äidin tupakointi on merkittävä kätkytkuoleman syy, ja sen on osoitettu hidastavan sikiön kasvua ja lisäävän vauvan pienen syntymäpainon sekä keskenmenon riskiä.³

Ympäristön tupakansavulle altistuminen on pienille lapsille ehkäpä vaarallisin tupakan käyttöön liittyvä riski. Ympäristön tupakansavu on yli 7 000 kemiallisen yhdisteen kompleksinen seos, joka sisältää 70 tunnettua karsinogeeniä. Ympäristön tupakansavulle altistumiselle ei ole turvallista tasoa, sillä jo vähäiseen altistumiseen liittyy haitallisia terveysvaikutuksia.¹¹

Vauvojen ja pienten lasten altistuminen vanhempien tupakoinnille lisää alahengitysteiden infektioita

(esimerkiksi keuhkoputkentulehdus ja keuhkokuume) sekä korvatulehduksia, pahentaa kroonisia hengitysoireita (kuten astmaa) ja hidastaa keuhkojen kasvua. Lasten altistuminen ympäristön tupakansavulle voi myös edistää sydän- ja verisuonitautien puhkeamista aikuisena sekä hermostoperäisiä käyttäytymishäiriöitä.¹¹

Monet tutkimukset ovat osoittaneet, että lapset aloittavat tupakoinnin todennäköisemmin, jos toinen tai kumpikin vanhempi polttaa. Vaikka myös ikätoverien ja sisarusten tupakoinnilla on paljon vaikutusta, vanhempien asenteilla ja heidän tupakointikäyttäytymisellään on myös merkitystä. Vanhempien vaikutus on suurimmillaan lasten ollessa pieniä ja vähenee nuoruusvuosina ikätoverien vaikutuksen kasvaessa.¹²

Noin 43 miljoonaa lasta (13–15-vuotiaita) käytti tupakkaa vuonna 2018. Heistä 14 miljoonaa oli tyttöjä ja 29 miljoonaa poikia.¹³ Maailman terveysjärjestön mukaan noin puolet nuorena tupakkatuotteiden käytön aloittaneista kuolee tupakointiin liittyvään sairauteen.

Lasten tupakointi vaarantaa keuhkojen kasvun ja toiminnan sekä lisää hengitystautia, kuten astmaa. Vaikka aikuistupakoijia vaivaavia sepelvaltimo- ja verisuonitauteja esiintyy harvoin lapsilla, nuorten tupakoinnin on todettu liittyvän lisääntyneeseen sydän- ja verisuonitautien riskiin aikuisuudessa.¹⁴ Savuttomien tupakkatuotteiden haittoja lapsille ovat muun muassa ikenien vetäytyminen ja suun pehmeän kudoksen haavat.¹⁵

Tupakoinnin aiheuttama riippuvuus on vakava uhka terveydelle. Koska tupakointiin liittyvät sairaudet riippuvat siitä, kuinka kauan ja kuinka paljon henkilö tupakoi, nuorena aloittaminen lisää terveyshaittoja. Nuorena tupakkatuotteiden käytön aloittaminen liittyy myös runsaampaan käyttöön ja suurempaan riippuvuuteen. Suurkäyttäjillä on todennäköisimmin tupakkaan liittyviä terveysongelmia, ja heille tupakoinnin lopettaminen on yleensä vaikeinta.

Epidemiologiset tutkimukset teollisuusmaista osoittavat, että tupakan aiheuttamat kuolemat tapahtuvat noin 30–40 vuoden kuluttua säännöllisen tupakoinnin aloittamisesta. Maailmanlaajuisesti tupakan takia 35–69-vuotiaina kuolleista 60 prosenttia oli miehiä ja 40 prosenttia naisia.¹⁶

Kun tupakkatuotteiden käyttö lisääntyy kehittyvissä maissa, myös kuolemien ja sairauksien määrä kasvaa samalla tavoin kuin teollistuneissa maissa.

Tupakointi aiheuttaa Euroopassa¹⁷

- **92 %** miesten ja **62 %** naisten kuolemista keuhkosyöpään sekä henkitorven ja keuhkoputken syöpään
- **79 %** miesten ja **54 %** naisten kuolemista kroonisiin keuhkotauteihin
- **25 %** miesten ja **6 %** naisten kuolemista sydän- ja verisuonitauteihin
- **63 %** miesten ja **37 %** naisten kuolemista hengitysteiden sairauksiin

Tupakkatuotteiden käytöstä aiheutuu lapsille fysiologisia haittoja ja lisäksi nikotiini aiheuttaa voimakkaan riippuvuuden. Kun tupakkatuotteita käyttäville lapsille kehittyy toleranssi ja riippuvuus, tupakoinnin määrä lisääntyy ja kyky pidättäytyä nikotiinin käytöstä heikkenee.¹⁸

5.1 Sopimuksen velvoitteet terveyden suojelemisesta

Sopimuksen 24. artikla korostaa lapsen oikeutta nauttia ”parhaasta mahdollisesta terveydentilasta”. Valtioille on artiklassa yksityiskohtaisia velvoitteita, joista monet ovat olennaisia lasten suojaamiseksi tupakan haittavaikutuksilta. Valtioita edellytetään esimerkiksi kehittämään ehkäisevää terveydenhuoltoa, vähentämään lapsikuolleisuutta, taistelemaan tauteja vastaan ja varmistamaan, että ”yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa lapsen terveydestä...”.

Lisäksi jo vuonna 1997 YK:n yleiskokous antoi päätöslauselman, jonka mukaan ”on kehitettävä alueellisen, kansallisen ja paikallisen tason strategioita ulko- ja sisäilman saastumisen aiheuttamien potentiaalisten riskien vähentämiseksi. Niiden vakava vaikutus ihmisten terveyteen on huomioitava. On kehitettävä strategioita, joilla saadaan vanhemmat, perheet ja yhteisöt tietoisiksi ympäristön tupakansavun vakavista terveysvaikutuksista.”

Sopimuksen 19. artiklan mukaan vanhempansa hoidossa olevaa lasta tulisi suojella kaikenlaiselta väkivallalta, vahingoittamiselta, pahoinpitelyltä ja laiminlyönniltä. Valtioilla on siis velvollisuus tehdä asianmukaiset koulutus- ja muut toimenpiteet sen varmistamiseksi, ettei aikuisten tupakointi vaaranna lasten terveyttä ja oikeuksia paikoissa, joissa lapset asuvat, opiskelevat, työskentelevät ja leikkivät.

Kansanterveyden suojeleminen ei ainoastaan kuulu hallitusten lainsäädäntövaltaan, vaan on sopimuksen sitova velvoite. Lapsen oikeuksien sopimuksen 6. artikla takaa lapsen oikeuden elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Tämä kattaa paitsi peruskäsitteen eli suojeleminen sattumanvaraiselta elämän riistämiseltä, myös positiivisen velvoitteen tukea lapsen ihmisarvon mukaista elämää. Näihin positiivisiin toimenpiteisiin kuuluu varmistaa paras mahdollinen terveys sekä oikeus riittävään elintasoon. Artiklassa 6 myös painotetaan, että valtioiden on asetettava etusijalle lapsen henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytysten takaminen ”mahdollisimman täysimääräisesti”.

5.2 Oikeus riittävään elintason

Vakavien terveysvaikutusten ohella tupakka aiheuttaa myös merkittäviä suoria ja epäsuoria taloudellisia kustannuksia niin kotitalouksille kuin valtioille. Tulonsaajan menettäminen tai toimintakyvyttömyys tupakkaan liittyvän sairauden takia riistää kotitalouksilta vuosien potentiaaliset tulot ja aiheuttaa ylimääräisiä terveydenhuoltokuluja.¹⁹ Monissa kehittyvissä maissa savukkeisiin käytetty raha rasittaa perheiden jo valmiiksi niukkoja resursseja, ja tilanne huononee entisestään, kun miesten lisäksi naiset alkavat tupakoida. Perheiden vähentyneet varat johtavat siihen, ettei ole enää rahaa ruokaan, vaatteisiin tai koulutukseen, mikä vaarantaa lapsen oikeuden riittävään elintason.

Ilman artiklan 27 edellyttämää riittävää elintaso oikeus henkiinjäämiseen ja kehittymiseen ei toteudu laajasti. Koska tupakan käytöstä aiheutuu huomattavia taloudellisia kustannuksia niin valtioille kuin kotitalouksillekin, vaarantuu lapsen mahdollisuus saada riittävä fyysistä, henkistä, hengellistä, moraalista ja sosiaalista kehitystä vastaava elintaso.

Lapsen oikeuksien sopimus vaatii valtioita tekemään kaikki tarvittavat toimenpiteet, jotta varmis-

tetaan lasten oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen. Koska tupakan käyttö ja sille altistuminen selkeästi uhkaavat lasten oikeuksia, valtioiden velvoitteena on toteuttaa ja vahvistaa politiikkatoimia, jotka vähentävät näitä uhkia.

Hallitusten tulisi poliittisilla toimilla pyrkiä varmistamaan jokaisen lapsen oikeus kasvaa tupakansavuttomassa ympäristössä. Tämän voi saavuttaa kahdella toisiaan täydentävällä strategialla: a) eliminoimalla tai vähentämällä lasten altistumista ympäristön tupakansavulle niissä paikoissa, joissa he oleskelevat tai käyvät tai b) vähentämällä merkittävästi tupakkatuotteiden kokonaiskulutusta.

Tupakointirajoitukset suojelevat lapsia ja muita tupakoimattomia ympäristön tupakansavulta, lisäävät yleistä tietoisuutta tupakoinnin haitallisista terveysvaikutuksista ja vähentävät tupakoinnin sosiaalista hyväksyttävyyttä. Savuttoman ympäristön luominen lapsille parantaa terveyttä, mikä vähentää kuolleisuutta ja säästää merkittävästi terveydenhuoltokuluja ja muita suoria kustannuksia.

6. Lapset ja tupakkatuotteiden markkinointi

Korvatakseen tuhannet tupakoinnin lopettaneet tai siihen kuolleet kuluttajat tupakkateollisuuden on jatkuvasti hankittava uusia tupakoijia. Yhdysvalloissa julkistetuista tupakkayritysten sisäisistä asiakirjoista käy hyvin selville, että tupakkateollisuus on tarkoituksella ottanut lapset markkinoinnin kohderyhmäksi korvaamaan menetettyjä tupakoijia. Tutkimalla tarkasti lasten tapoja ja sosiaalisia asenteita teollisuus on pystynyt laatimaan äärimmäisen tehokkaita lapsiin kohdistuvia markkinointikampanjoita.

Maaailmanlaajuisesti tupakkayhtiöt kuluttavat miljardeja dollareita vuodessa tappavan tuotteensa markkinointiin ja käyttävät tarkoituksellisesti harhaanjohtavia viestejä, jotka vaikuttavat merkittävästi lasten tupakan käyttöä koskevien asenteiden muodos-

tumiseen. Yhtiöt mainostavat tuotteitaan eri medioissa, kuten televisiossa, radiossa, mainostauluilla, kauppoissa, aikakauslehdissä, sanomalehdissä ja internetissä. Vaikka tupakkayritykset väittävät lopettaneensa markkinoinnin kohdistamisen lapsiin ja nuoriin, ne ovat kehittäneet uusia, luovia tapoja tavoittaa nuoret.²⁰

Näitä keinoja ovat olleet ja ovat yhä urheilutapahutumien, rock-konserttien, klubien ja taidekilpailujen sponsorointi, logojen painaminen T-paitoihin, rep-puihin ja lukuisiin muihin lasten suosimiin tavaroihin sekä ilmaisten savukkeiden jakaminen nuorten kokoontumispaikoissa, kuten rock-konserteissa, klubeilla ja ostoskeskuksissa.²¹

Suoran ja epäsuoran mainonnan kautta tupakkateollisuus yhdistää tupakan kulutuksen menestykseen, aikuismaiseen hienostuneisuuteen, urheilulliseen kyvykkyyteen, seksuaaliseen viehätysvoimaan, itsenäisyyteen, seikkailuun ja itsensä toteuttamiseen.²¹

Tämä lapsiin kohdistettu jatkuva viestintä kannustaa harhaanjohtavalla tavalla heitä aloittamaan fyysistä, henkistä ja sosiaalista kehitystä haittaavan käyttäytymisen. Tupakkamainonta on petollista, koska se yhdistää tupakoinnin muun muassa urheiluun tai terveelliseen elämäntyyliin ja jättää mainitsematta tupakointiin liittyvät vaarat.

Lapset altistuvat positiivisille kuvauksille tupakan käytöstä paitsi tupakkayhtiöiden mainosten ja myyninedistämistoimien myös populaarikulttuurin kautta. Positiiviset asenteet tupakan käyttöä kohtaan enustavat lasten tulevaa tupakkatuotteiden käyttöä. Eri viestimien välittämä sympaattinen kuvaus tupakan käytöstä, jossa tämä toiminta oikeutetaan, normalisoidaan tai sitä ihannoidaan tai sen seurauksia vähätellään, saattaa vaikuttaa merkittävästi lasten tupakointia koskevien asenteiden kehittymiseen. Lukuisissa tutkimuksissa on esitetty, miten tupakkatuotteiden käyttö on yleistä elokuvissa, muodissa, televisiossa, musiikkivideoissa, sarjakuvissa ja aikakauslehdissä.¹⁸

Tutkimukset osoittavat, että^{22; 23}

- televisiossa ja elokuvissa tupakoidaan enemmän kuin tosielämässä.
- tupakoinnin esittäminen lisääntyy, etenkin naisten tupakoinnin esittäminen.
- tupakoijat esitetään yhä menestyneinä.
- keskeiset hahmot käyttävät yhä useammin savukkeita tärkeissä kohtauksissa maskuliinisuuden tai kapinallisuuden korostamiseksi.

Koska aikuiset tarjoavat nuorille käyttäytymismallin, tupakoinnin esittäminen positiivisessa valossa kannustaa lapsia aloittamaan tupakoinnin.

6.1 Sopimuksen velvoitteet valheelliselta markkinoinnilta suojelemisesta

Tupakkayhtiöiden valheellinen viestintä, joka myötävaikuttaa positiivisten asenteiden syntyymiseen tupakkatuotteiden käytöstä, uhkaa suuresti Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista. Lapsen oikeuksien sopimuksen 17. artikla velvoittaa valtioita varmistamaan, että lapsi saa tietoa monenlaisista lähteistä, ”erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen”.

Sopimuksessa todetaan, että lapset ovat haavoittuvia ja tarvitsevat suojelua ikänsä ja kehitystasonsa takia. Lapset ovat aikuisia alttiimpia väärille tiedoille ja manipuloinnille, koska heidän kykynsä tunnistaa ja välttää heitä vaarantavia tilanteita on vasta kehittymässä. Siksi 17. artikla rohkaisee kehittämään ”asianmukaisia ohjelmia lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistolta”. Sopimuksen tavoite on suojella lasten oikeuksia, mutta tavoitteen toteutumista horjuttaa se, ettei lasten suojelemiseen tupakkaa koskevilta harhaanjohtavilta viesteiltä ole tehokkaita toimenpiteitä. Tulkitessaan 17. artiklaa Lapsen oikeuksien komitea katsoi, ettei median ilmaisunvapaus ole ristiriidassa lapsen hyvinvoinnille vahingollisen materiaalin kieltämisen kanssa²⁴.

Lapsen oikeus tietoon selitetään sopimuksen 13. artiklassa. Tupakan osalta tämä näyttäisi asettavan valtioille velvollisuuden vastata tupakkateollisuuden väärin tietoihin tarjoamalla lapsille todenmukaista tietoa tupakkatuotteiden käytön vaikutuksista.

Oikeus saada tietoa terveydestä heijastuu sopimuksen 24. artiklasta. Se asettaa valtioille selkeän ja yksiselitteisen velvoitteen ”varmistaa, että yhteiskunnan

kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta”. Artikla 28 takaa oikeuden koulutukseen, kun taas artikla 29 velvoittaa valtioita pyrkimään lasten koulutuksessa ”lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen”. Valtioiden velvollisuutena vaikuttaisi siis selkeästi olevan varmistaa, että lapset ja heidän huoltajansa saavat täydet tiedot paitsi tupakan käytön haittavaikutuksista (mukaan lukien ympäristön tupakansavulle altistuminen) niin myös tupakkayhtiöiden tarkoituksellisesta pyrkimyksestä johtaa ihmisiä harhaan.

Lapsille tulisi siis antaa tietoa tupakan käytön välittömistä ja pitkän ajan vaikutuksista, tupakkatuotteiden addiktiivisuudesta, nuorista tupakkateollisuuden kohderyhmänä sekä tupakkamainonnan harhaanjohtavuudesta. Lapsen oikeuksien sopimus näyttäisi velvoittavan sopimusvaltioita siihen, että lapsille annettu tieto on täsmällistä ja objektiivista. Sopimuksessa kehoitetaan mediaa levittämään lapselle hyödyllistä tietoa ja materiaalia sekä suojelemaan lapsia haitallisilta vääriltä tiedoilta rajoittamalla kattavasti tupakkamainontaa.

7. Lasten työssäkäynti

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n mukaan suurin osa maailman työssä käyvistä lapsista työskentelee maataloudessa, joka on usein vaarallisista töistä vaarallisissa olosuhteissa.²⁵ Pitkien työpäivien aiheuttama uupumus, toistuvat rasitusvammat, käärmeiden ja hyönteisten puremat, raskaiden taakkojen nostaminen, aliravitsemus ja altistuminen myrkyllisille maatalouskemikaaleille ovat vain muutamia maataloudessa työskentelevien lasten kokemia terveysriskejä.²⁶ Koska nämä lapset asuvat maaseudulla, heillä on yleensä rajallinen mahdollisuus käyttää julkisia palveluita. Tämän vuoksi heillä on usein huonompi terveys ja vähemmän koulutusmahdollisuuksia kuin kaupunkien lapsilla.⁵

Tupakkasektori ei ole ainoa lapsityövoimaa käyttävä ala, mutta tupakkakasvin aiheuttamat erityishaitat

vaarantavat lapsityöntekijöiden terveyden ja fyysisen kehityksen. Tupakka on hyvin työläs viljelykasvi ja sen kasvatuksessa on lukuisia vaiheita, ja lapset ovat mukana niissä kaikissa. Lapsityövoimaa käytettiin vuonna 2016 tupakan tuotannossa Argentiinassa, Brasiliassa, Kambodzassa, Indonesiassa, Keniassa, Kirgisiassa, Libanonissa, Malawissa, Meksikossa, Mosambikissa, Nicaraguassa, Filippiineillä, Tansaniassa, Ugandassa, Yhdysvalloissa, Vietnamin ja Sambian. Intiassa ja Bangladeshissa lapset työskentelevät bidi-tupakan tuotannossa.²⁷ Joissakin maissa tupakkaa kasvatetaan pienillä perhetiloilla, joilla on sopimus suurten monikansallisten yhtiöiden kanssa. Toisissa maissa tupakkaa kasvatetaan suurilla plantaaseilla ja myydään huutokaupalla.²⁸

- Absoluuttisesti mitattuna melkein puolet lapsityövoimasta (72,1 miljoonaa) on Afrikassa; **62,1 miljoonaa** Aasiassa ja Tyynenmeren alueella; **10,7 miljoonaa** Amerikassa; **1,2 miljoonaa** arabivaltioissa ja **5,5 miljoonaa** Euroopassa ja Keski-Aasiassa.
- Vaarallisissa työoloissa työskenteleminen on yleisintä 15–17-vuotiaiden keskuudessa. Alle 12-vuotiaat lapset tekevät kuitenkin jopa neljänneksen kaikesta vaarallisesta lapsityövoimasta (19 miljoonaa).
- Lapsityö on keskittynyt pääasiassa maatalouteen (71 %), joka sisältää kalastuksen, metsätalouden, karjankasvatuksen ja vesiviljelyn ja käsittää sekä toimeentulon että kaupallisen viljelyn, 17 % on palveluissa ja 12 % teollisuudessa, mukaan lukien kaivostoiminta.

Lähde: ILO. Child labour. Facts and figures. 2020.

Tupakan tuotannossa lapsille vaarallinen työ alkaa jo silloin, kun maaperää valmistetaan tupakan lehti- en viljelyyn. Maaperän valmistelussa käytetään usein erittäin myrkyllisiä aineita, kuten metyylibromidia, sukkulamatojen ja muiden maaperän organismien hävittämiseen.²⁹ Tupakan viljelyn aikana tupakkapelloilla työskentelevät lapset altistuvat suoraan myrkyllisten maatalouskemikaalien seokselle. Kemikaalit, kuten aldikarbi, butraliini ja endosulfaani, aiheuttavat silmä-, iho- ja sisäelinvaurioita ja ovat mahdollisesti karsino-

geenisia ja mutageenisia. Altistuminen näille kemikaaleille aiheuttaa lapsille huomattavasti suuremman riskin kuin aikuisille. Varhaisella iällä altistuminen voi johtaa kohonneeseen syöpäriskiin, vaurioittaa lapsen kehittyvää hermojärjestelmää ja aiheuttaa immuunijärjestelmän vajaatoimintaa.³⁰

Tupakkaa poimivien lasten on raportoitu sairastuvan vihreän tupakan aiheuttamaan sairauteen (green tobacco sickness). Se on nikotiinimyrkytyksen muoto, joka johtuu nikotiinin imeytymisestä ihokosketuksessa. Sille tunnusomaisia oireita ovat pahoinvointi, oksentelu, voimattomuus, päänsärky, huimaus, vatsakrampit, hengitysvaikeudet sekä verenpaineen ja sykkeen vaihtelut.²⁷ Yhdysvalloissa tutkijat ovat havainneet, että tupakanlehtien kosteus lisää merkittävästi vihreän tupakan sairauden vakavuutta, sillä kosteus edistää nikotiinin imeytymistä ihon läpi. Sadonkorjuu tapahtuu usein kosteissa olosuhteissa, kuten aamukas-teessa, joten altistumisen välttäminen on vaikeaa.³¹

Tupakan tuotannossa on todisteita pakkotyöstä ja velkaorjuudesta. Esimerkiksi Intiassa noin 325 000 lasta käärii työkseen bidejä, ohuita koromandelineenpenpuun lehtiin käärittyjä savukkeita.³² Useimmat näistä lapsista työskentelevät Tamil Nadun osavaltiossa, jossa työntekijöistä 50 prosentin arvioidaan olevan velkaorjuudessa.³³ Näiden tyttöjen ja poikien, joista osa on vain seitsemänvuotiaita, odotetaan työskentelevän kuusi päivää viikossa, 12–14 tuntia päivässä. He istuvat koko päivän jalat ristissä lattialla käärien käsin bidejä, ja joskus heidän työnantajansa lyövät heitä, jos he eivät pysy tahdissa. Terveysongelmat ovat yleisiä. Eräässä ihmisoikeusraportissa todetaan: ”Bidien käärijiät viettävät elämänsä hengittäen jatkuvasti tupakkapölyä, ja tutkimus toisensa jälkeen on osoittanut heillä olevan paljon tuberkuloosia, astmaa ja muita keuhkovaivoja.”³²

7.1 Sopimuksen velvoitteet työssäkäynnistä

Lapsen oikeus tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka haittaa hänen kehitystään, ilmaistaan Lapsen oikeuksien sopimuksen 32. artiklassa. Vaikka kaikki lasten tekemä työ ei rikokaan 32. artiklaa, sitä rikkoo selkeästi työ, joka on vaarallista ja haittaa koulunkäyntiä sekä muun muassa lapsen fyysistä, henkistä ja sosiaalista kehitystä. Artikla 32 edellyttää myös valtioita määrittämään työnteolle alaikärajat, jotka ovat muiden kansainvälisten asianmukaisten säännösten mukaisia.

Lapsityön poistaminen on ihmisoikeuskysymys, jota tukee kaksi perustavanlaatuaista kansainvälisen työjärjestö ILO:n sopimusta. Nämä ovat Vähimmäisikää koskeva yleissopimus vuodelta 1973 (Minimum Age Convention, nro 138) ja Lapsityövoiman pahimpia muotoja koskeva sopimus vuodelta 1999 (The Worst Forms of Child Labour Convention, nro 182). Nämä yleissopimukset korostavat, että lapsityövoiman käyttö tulee lopettaa, sillä se on vastoin ihmisoikeuksia ja vastoin universaaleja, perustavaa laatua olevia arvoja.^{25; 31} Elokuussa 2020 kaikki ILO:n jäsenmaat olivat vahvistaneet yleissopimuksen lapsityövoiman pahimmista muodoista.³⁵

ILO:n jäsenvaltioiden hyväksymä lapsityövoiman pahimpien muotojen lakkauttamista ja kieltämistä koskeva sopimus edellyttää sellaisen työn välitöntä lopettamista, joka todennäköisesti vaarantaa lasten terveyden ja turvallisuuden. Tämä sopimus koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Sitä täydentävässä suosituksessa määritetään, että vaarallinen työ ”sisältää työn, jossa käsitellään tai siirretään raskaita taakkoja käsin, työn epäterveellisessä ympäristössä, joka voi altistaa lapset vaarallisille aineille tai prosesseille sekä erityisen vaikeissa olosuhteissa tehtävän työn, esimerkiksi pitkien työpäivien tekemisen”. Lapsityövoiman käyttö tupakkateollisuudessa näyttää selvästi sopivan tähän kuvaukseen.

Lapsityöntekijöiden palkkaaminen tupakkateollisuuteen rikkoo vaaralliselta työltä suojelemista koskevia säädöksiä ja haittaa lasten mahdollisuutta koulutukseen. Tupakkateollisuudessa työskenteleville lapsille nikotiinimyrkytyksen, erittäin vaarallisille maatalouskemikaaleille altistumisen sekä ajoittain epäoikeudenmukaisten työolojen vaarat uhkaavat lapsen oikeuksia terveyteen sekä fyysiseen ja sosiaaliseen kehitykseen, kuten koulutukseen.

8. Johtopäätökset

Lapsen oikeuksien sopimus ei ole pelkkä poliittinen linjaus lasten oikeuksista, vaan oikeudellisesti sitova ja velvoittava kansainvälinen sopimus. Sopimuksen vahvistaneet valtiot ovat lupautuneet varmistamaan, että lapset voivat nauttia kaikkia sopimuksessa taattuja oikeuksia. Se antaa päättäjille oikeudelliset perusteet laajojen tupakoinnin torjuntatoimien toteuttamiseen ja tehostamiseen.

Lapsen oikeuksien sopimuksessa on monitahoinen lähestymistapa ihmisoikeuksiin. Siinä tunnustetaan oikeuksien ja vapauksien moninaisuus ja päällekkäisyydet. Samassa sopimuksessa on niin kansalais- ja poliittisia oikeuksia kuin myös taloudellisia sosiaalisia ja kulttuurisia oikeuksia. Nämä kaikki oikeudet ovat tarpeellisia lapsen täysipainoisen ja harmonisen kehityksen kannalta.

Lapsen oikeuksien komitean tulkinnot sopimuksesta sekä valtioiden käytännöt osoittavat, että tupakka on myös ihmisoikeuskysymys. Lisäksi komitea on selkeästi todennut tupakkatuotteiden käytön kuuluvan Lapsen oikeuksien sopimuksen piiriin.

Lapsen oikeuksien sopimuksen artikla 3 antaa vahvan perustan laajojen tupakoinnin torjuntaohjelmien toteuttamiselle. Artiklassa 3 korostetaan, että kaikissa lapseen vaikuttavissa päätöksissä on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Koska tupakkatuotteiden viljely, tuotanto, käyttö ja käytölle altistuminen vahingoittaa lapsia monilla tavoin, valtiot ovat velvollisia toteuttamaan kaikki tarvittavat lainsäädäntö- ja sääntelytoimet lasten suojelemiseksi. Lisäksi valtioiden tulee varmistaa, että lasten etu asetetaan aina tupakkateollisuuden edun edelle.

Lapsen oikeuksien sopimus velvoittaa kattavan tupakkasääntelyn toimeenpanoon. Suomen tupakkalain tavoite ihmisille myrkyllisiä aineita sisältävien ja riippuvuutta aiheuttavien tupakkatuotteiden ja muiden nikotiinipitoisten tuotteiden käytön loppumiseksi edistää myös Lapsen oikeuksien sopimuksen säädösten toteutumista. Tavoite tarvitsee tuekseen tähänastisten tuloksellisten toimintojen jatkamista ja päivittämistä sekä uusien toimenpiteiden kehittämistä. Savuton ja nikotiiniton Suomi on lasten etu.

Lähdeluettelo

- ¹ CDC. 2014 Surgeon General's Report: The Health Consequences of Smoking—50 Years of Progress. https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/sgr/50th-anniversary/index.htm
- ² Maaailman terveysjärjestön tupakoinnin torjuntaa koskeva sopimus. 2005 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2005/20050027>
- ³ WHO. Tobacco, haettu 6/2020 <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/tobacco>
- ⁴ The New York Times. Tobacco Chiefs Say Cigarettes Aren't Addictive. 1994
- ⁵ Zafeiridou M, Hopkinson NS, Voulvoulis N. Cigarette smoking: an assessment of tobacco's global environmental footprint across its entire supply chain, and policy strategies to reduce it. Maaailman terveysjärjestö. 2018
- ⁶ Barnum, H. The economic burden of the global trade in tobacco. *Tobacco Control*. 3 (4). 1994 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1759364/pdf/v003p00358.pdf>
- ⁷ WHO. Tobacco and its environmental impact: an overview. 2017 <https://www.who.int/tobacco/publications/environmental-impact-overview/en/>
- ⁸ WHO. Tobacco Epidemic: Much More than a Health Issue. *Tiedote* nro 155. 1998
- ⁹ United Nations. Treaty Collection. Human rights, haettu 6/2020 https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsq_no=IV-11&chapter=4
- ¹⁰ CRC/C/58, para 157
- ¹¹ CDC. Health Effects of Secondhand Smoke, haettu 6/2020 https://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/secondhand_smoke/health_effects/index.htm
- ¹² Alves J et al. The role of parental smoking on adolescent smoking and its social patterning: a cross-sectional survey in six European cities. *Journal of Public Health*. Vol. 39. Issue 2. 2017 <https://academic.oup.com/jpubhealth/article/39/2/339/3002967>
- ¹³ WHO. WHO launches new report on global tobacco use trends. 2019 <https://www.who.int/news-room/detail/19-12-2019-who-launches-new-report-on-global-tobacco-use-trends>
- ¹⁴ WHO. Health effects of smoking among young people, haettu 6/2020 https://www.who.int/tobacco/control/populations/youth_health_effects/en/
- ¹⁵ Campaign for Tobacco-Free Kids. Smokeless tobacco and kids, haettu 6/2020 <https://www.tobaccofreekids.org/assets/factsheets/0003.pdf>
- ¹⁶ Ezzati M, Lopez AD. Estimates of global mortality attributable to smoking in 2000. *Lancet* Vol 362. Issue 9387.2003.
- ¹⁷ WHO. European tobacco use. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/402777/Tobacco-Trends-Report-ENG-WEB.pdf. Trends Report 2019.
- ¹⁸ US Department of Health and Human Services. Preventing Tobacco Use Among Young People: A Report of the Surgeon General. 2012 <https://www.hhs.gov/sites/default/files/preventing-youth-tobacco-use-exec-summary.pdf>
- ¹⁹ Suomen ASH ry, Lääkärin sosiaalinen vastuu. Tupakka ja talous: taloudellisia näkökulmia tupakoinnin vähentämistyöhön. 2000 Käännös julkaisusta World Bank, Curbing the Epidemic: Governments and the Economics of Tobacco Control. 1999
- ²⁰ The Campaign for Tobacco-Free Kids. Tobacco company marketing to kids, haettu 6/2020 <https://www.tobaccofreekids.org/search?q=tobacco+marketing>
- ²¹ Pollay RW. How Cigarette Advertising Works: Rich Imagery and Poor Information. History of Advertising Archives Working Paper no. 98. University of British Columbia. Faculty of Commerce. 1998
- ²² WHO. Smoke-free movies: from evidence to action. Third edition. 2015 <https://www.who.int/tobacco/publications/marketing/smoke-free-movies-third-edition/en/>
- ²³ Smoke-free movies, haettu 6/2020 <https://smokefreemovies.ucsf.edu/research/history>
- ²⁴ T. Hammarberg. The Child and the Media, A Report from the UN Committee on the Rights of the Child. Teoksessa: Carlsson U, von Feilitzen C (toim.). Children and Media Violence. 1998
- ²⁵ ILO. Global estimates of child labour: results and trends 2012-2016. 2017 https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf
- ²⁶ Plan International. Hard work, long hours and little pay. Research with children working on tobacco farms in Malawi. 2009 https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/Plantobacco2009.pdf
- ²⁷ Unfairtobacco. Children's Rights and Tobacco Control. The right to a tobacco-free world. 2020
- ²⁸ Human Rights Watch. A Bitter Harvest. Child Labor and Human Rights Abuses on Tobacco Farms in Zimbabwe. 2018 https://www.hrw.org/sites/default/files/report_pdf/zimbabwe0418_web_2.pdf
- ²⁹ Ministerio do Trabalho, Crianças e Adolescentes na Fumicultura/RS: Trabalho, Escola, Saude.1998; K.A. Ogen, Uganda: Paying the Price of Growing Tobacco.1993; US Department of Labor, By the Sweat and Toil of Children Volume II: The Use of Child Labor in U.S. Agricultural Imports & Forced and Bonded Child Labor. 1995
- ³⁰ Inter Press Service. Health-Brazil: Kids at Risk from Agrochemicals on Tobacco Farms. 1999; Cordeiro A, Marochi F, Tardin JM. A Poison Crop—Tobacco in Brazil. Global Pesticide Campaigner. 1998
- ³¹ OSHA. NIOSH. Green tobacco sickness. 2015. <https://www.cdc.gov/niosh/docs/2015-104/pdfs/2015-104.pdf?id=10.26616/NIOSH2015104>
- ³² Human Rights Watch. The Small Hands of Slavery: Bonded Child Labor in India. 1996 <https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/india969.pdf>
- ³³ US Department of Labor. By the Sweat and Toil of Children Volume II: The Use of Child Labor in U.S. Agricultural Imports & Forced and Bonded Child Labor. 1995
- ³⁴ Unfairtobacco. Children have a right to a tobacco-free world. 2019. https://unfairtobacco.org/wp-content/uploads/2019/11/Factsheet_childrens-rights_EN_revised.pdf
- ³⁵ ILO Child Labour Convention achieves universal ratification. ILO Newsroom 4.8.2020. https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_749858/lang-en/index.htm